

# At leve er at rejse – efter en plan

Livsløbet kan betragtes som en rejse efter en bestemt køreplan. Det er ikke bare en tur ud i det blå, vi foretager, når vi sigter efter at nå bestemte mål i bestemte aldre

Det er noget af et regnestykke at få sit eget liv til at passe med den kulturelt tilrettelagte køreplan, som vi alle prøver at følge mere eller mindre.

Nogle forskere har givet det betegnelsen *at synkronisere* sit liv efter de givne aldersforventninger (Hareven 2000). Man kan også kalde det *at stå på toget til tiden*.

Hvert enkelt menneske må selv sørge for at stå på toget og passe køreplanens tider. På hvert stop er der en form for ritual, man skal gennemgå, som er tilpasset ens alder. Hvis man gennemgår ritualer efter forskrifterne, opnår man både anerkendelse og billet til at køre videre. Ritualer kan være let genkendelige ting som eksaminer, 18-års fødselsdag, det første job, ægteskab eller første barn, men det kan også være "skjulte" handlinger som fx seksualdebut. I den danske kultur har vi ikke et ord for dét at følge livsløbets fastlagte køreplan, men på japansk hedder det "tekirei" og følges af 90 % af japanerne (Hareven 2000).

I den vestlige kultur er livsløbets køreplan tilrettelagt sådan, at der er flest stoppesteder, som skal overholdes i de unge voksenår. Det er kendt, at køreplanen derfor giver mest stress i de ti år mellem 20 og 30 års alderen. Det kunne man kalde *alders-stress*, men 26-årige Laus Høybye kalder det *aldersangst*:

*Selv om jeg er midt i tyverne, så kan jeg godt få det sådan: "Aigh, jeg er ved at blive for gammel!" Eller: "Nå, nu har jeg fødselsdag igen - Fuck, hvad har jeg udrettet!?" Jeg hader det egentlig, for jeg gider ikke have aldersangst, for det er jo ligegyldigt; det er sådan en latterlig ting, fordi man KAN ikke gøre noget som helst ved, at man bliver ældre. Men der er mange, som bliver*

*angste. Selv folk, som fylder 20, kan sige: "Aigh, nu er jeg også ved at blive for gammel".*

## Den omvendte tragtform

Vi fokuserer mere på eksakt kronologisk alder, end vi nogensinde har gjort, og vi tæller livet i år, år for år, på præcis dato og klokkeslet (Kohli 1986). Man skal ikke meget mere end 100 år tilbage i tiden i Danmark, før man hverken talte år eller fulgte klokken præcist, som man gør det i dag (Frykman og Löfgren 1979). I nutiden har tallene fået langt større betydning for menneskers liv. Selve det faktum, at vi kan tælle vores egen alder og sammenligne den, både med andres og med kulturens forventninger til, hvad man bør kunne og skulle i bestemte aldre, kan give en rigtig god grobund for heftig aldersangst, som Laus Høybye giver udtryk for.

Generelt mener vi ikke i vores kultur, at der er mulighed for at udvikle sig synderligt efter 35-års alderen, og derfor er der nogle samfundsmæssige krav til den enkelte om, at man skal have valgt sin vej, fulgt sin køreplan og fundet sin plads inden da. I begyndelsen giver livet indtryk af at være ét stort valgfrit paradis, men pludselig stikker voksenlivet sit alvorstjæves frem og afslører den fastlagte køreplan, som betyder, at valgfriheden giver billet til én vej. Det er ikke muligt at vælge to veje samtidig, og tænk hvis man er kommet til at vælge den forkerte!

Aldersangsten handler om skrækken for, at livets vej snævres ind til et ganske smalt spor, eller at man kommer ud på et blindt sidespor, men også en frustration over ikke at få brugt alle de muligheder, livet giver én; at man kommer til at fravælge nogle af alle de veje, man kan gå i livet, og derved

mister muligheden for at vende tilbage.

En del af denne bekymring skyldes fastlåste forventninger til bestemt aldersopførsel. Mange ældre personer er levende eksempler på, at karrierevejene ikke nødvendigvis lukkes efterhånden, men at man kan fortsætte i samme bredde, måske endda i bredere format, eller at man stadig kan finde nye veje, som bliver afprøvet. Fx begyndte Helle Gotved at lave radioudsendelser i en alder af 53 år og sluttede (mod eget ønske), da hun var 79.

Vi forestiller os livet som en tragt, der snævres ind allerede ved 35-års alderen, men vi burde indse, at tragten vender omvendt og åbner sig gennem livet.

Det har altså store konsekvenser, at vi lever med en kulturelt skabt køreplan for, hvordan livet skal leves. De fleste følger den så godt som muligt, fordi man derved opnår ret til de særlige privilegier, som vores kultur uddeler efter tur og alder. Grunden til, at det giver anerkendelse at gennemgå de rigtige ritualer på de rigtige tidspunkter, er, at det enkelte menneske udfører en handling, som er synligt i overensstemmelse med de kulturelle normer for, hvad der anses for at være "rigtigt". Det enkelte menneske bekræfter altså ved sin adfærd de kollektive værdier, og det belønnes man for ved at høste anerkendelse. Det omvendte kan også være tilfældet. Hvis man er ude af trit med køreplanen, kan det føre til sociale sanktioner eller eksklusioner fra fællesskabets rum. Ude af trit kan man fx være ved at få børn på forkerte tidspunkter, eller ved at savne et job i den livsfase, hvor man forventes at arbejde.

## Voksen og arbejdssom

Livsløbet blev engang opdelt i tre livsfaser; barndom, manddom og



alderdom. Det hed dengang "manddom", fordi der var tale om et patriarkalsk samfund, og kvinder blev ikke regnet for mennesker i samme forstand som mænd. Børn og gamle blev heller ikke regnet for fuldgyldige mennesker; ingen af dem skulle forsørge sig selv; de skulle derimod arbejde for den husbond, de nu var underlagt, og de blev til gengæld forsørget af ham. (Det samme kunne i øvrigt gælde andre mænd, hvis de ikke selv havde ejendom og derfor måtte arbejde og bo hos andre.) Dét at være hovedforsørgeren krævede, at man var en fuldt udviklet mand, som kunne overtage og varetage forsørgelsen og magten efter sine forgængere. En husbond kunne gå på aftægt, når det passede ham, og så blev han defineret som "gammel"; nemlig som én, der ikke kunne eller behøvede at forsørge sig selv, og som derved mistede den høje status som "mand" (Blaakilde 2004).

Det gamle livsløbsprincip er videreført i den danske velfærdsstat på den måde, at børn i dag ikke må have indtægts-

givende arbejde, og at gamle mennesker forventes at gå på pension; de må heller ikke arbejde for løn - dog med visse undtagelser. Til gengæld forventer man i vores samfund ligesom i de tidligere, at voksenlivet er et arbejdsliv, forstået som en livsfase, hvor man er i stand til at forsørge sig selv ved hjælp af indtægtsgivende arbejde. Derfor kan man udelukkende få betegnelsen "arbejdsløs", når man bliver betragtet som én, der er voksen med de forventninger, der hører til dén position, eller som førtidspensionist, når man går for tidligt på pension. Som det var før, er det stadig: Voksenlivets definition som selvforsørgende giver status, og det betyder også, at børn, syge og gamle ikke nyder samme høje status.

Borgerskabets udgave af denne livsopfattelse kan man se afbildet på forskellige historiske alderstrapper, der har form som en trappestige. Først kravler man opad, og fra 50 år nedad igen for at ende i døden. På trappens øverste trin, lige før nedturen, knejser en borgerlig

**Livsløbet beskrives ofte som en rejse. Når man vokser op, lærer man, at rejsen også har nogle bestemte mål, man skal sigte efter. I den vestlige kultur har vi en forventning om, at det enkelte menneske skal udføre visse handlinger og nå bestemte mål på bestemte tidspunkter i sit livsløb, præcis som en rejse ud i verden med stop ved bestemte stationer og efter en på forhånd fastlagt køreplan. Livsløbet kører altså efter en kulturel køreplan, som bl.a. er betinget af historiske forhold. Efterhånden som tiden går og meget forandres, burde vi kunne frigøre livet fra den kulturelle køreplan.**

Anne Leonora Blaakilde er cand. mag. i folkloristik og retorik, tilknyttet Gerontologisk Institut. Artiklen er skrevet på baggrund af hendes nyligt udkomne bog, hvorfra også citater og eksempler er hentet. Bogen rummer interviews med bl.a. Laus Høybye, Lotte Bundsgaard, Helle Gotved og Klaus Ribbjerg og hedder: *Livet skal leves - forlæns, baglæns og sidelæns*. 12 samtaler om livsløb. Gyldendal. 272 s. blaakilde@mail.dk



FOTO ANNE LEONORA BLAAKILDE

Livets veje går gennem mange forskellige landskaber.

Hvis man er ude af trit med køreplanen, kan det føre til sociale sanktioner eller eksklusioner fra fællesskabets rum. Ude af trit kan man fx være ved at få børn på forkerte tidspunkter, eller ved at savne et job i den livsfase, hvor man forventes at arbejde.

mand, iført fint tøj og høj hat. Alders-trappen topper altid ved de 50 år, som er midten af det idealistisk beregnede menneskeliv på 100 år, skønt de færreste i praksis blev over 70. Gennemsnitsalderen var ca. 50 år ved begyndelsen af 1900-tallet og sikkert mindre tidligere.

I dag er det 35 år, der betragtes som det magiske højdepunkt, hvorfra nedstigningen starter.

#### Kvindeligt livsløb

Betegnelserne barndom, ungdom, manddom og alderdom er altså egentlig ikke skabt til kvinder. Der er stadig levn fra den patriarkalske samfundsorganisation og tankegang, fx i opfattelsen af livsløbet. Tanken om livets toppunkt og ansvaret for at forsørge andre, når man står på toppen, er i udgangspunktet mandligt bestemt.

Selv om begge køn altid har arbejdet, skal vi ikke ret langt tilbage i historien, før det kun var det ene køn, der fik indkomst og magt i kraft af sit arbejde. Derfor har vi stadig en tendens til at tænke begrebet "arbejde" som noget, der har med indtægt at gøre, og derfor kan man i dag betegnes som "arbejdsløs", selvom man har masser af arbejde; fx med at sørge for sine børn og sit hjem. For 50 år siden havde dette arbejde en erhvervmæssig titel som

"husmor". - En husmor ændrede i øvrigt heller ikke sit daglige virke, når hun blev pensionist; hun fortsatte sit normale arbejde som sædvanlig, og det viser, at betegnelsen "pensionist" også er skabt efter en model for det traditionelt mandlige arbejde.

For kvinder har livsløbet historisk set været udmålt i faserne barndom, moderskab og bedstemoderskab/alderdom. Når kvinden er kønsmoden, er hun teoretisk set klar til at blive mor, og dermed voksen.

I Danmark har der dog ikke været tradition for at lade unge kvinder gifte sig, så snart de var kønsmodne, og det gjaldt slet ikke manden, som ofte kunne være ældre, før han havde den fornødne indkomst eller ejendom, hvorfra forsørgelsen til at stifte og holde en familie skulle komme. Derfor er mandens voksenliv historisk set defineret ved indkomstgivende arbejde, mens kvindens er defineret ved moderskab. Hendes arbejdsopgaver var i hjemmet og måske omkring gården hele livet igennem, også i alderdommen. I den kvindelige livsløbskultur var man defineret som voksen, indtil man kom i overgangsalderen og ikke kunne føde flere børn. Så kom man ind i alderdomsfasen.

I dag er kvinder forlængst gået ind i dén samfundsmæssige sfære, som vi kalder "arbejdsmarkedet", og her følger

man den traditionelt maskulint definerede livsløbskultur og dens regler. Men kvinderne er jo stadig det køn, der føder børnene, og kulturelt set er det noget fuldstændig nyt, at mænd er begyndt at påtage sig et større ansvar for arbejdet med at være og vedligeholde en familie med børn. Derfor er der stadig rigtig mange kvinder, der har hovedansvaret for det, der tidligere var det kvindeligt definerede arbejdsområde; familien, mens de også har travlt med at nå præcis de samme ting, som deres jævnaldrende mænd; at skabe en karriere og nå toppen inden de 35.

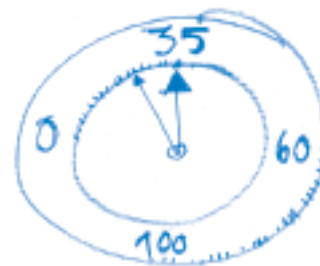
Samtidig skal de, som Lotte Bundsgaard og mange af hendes yngre kvindelige politiker-kolleger oplever det, stå til offentligt regnskab for, hvordan de egentlig kan klare at passe en familie og være politikere samtidig - et spørgsmål, man aldrig stiller yngre mænd.

Udover at mange kvinder også har påtaget sig at opfylde det mandligt definerede arbejdsområde med hensyn til en karriere, lider de desuden under det ekstra pres det er, at den kronologiske aldersforståelse er blevet så dominerende i vores kultur. På grund af kronologiseringens kulturelle magt har vi i dag mulighed for at skabe en fast, aldersmæssig forventning til, hvornår det er helt rigtigt at få sit første barn. Det skal passes ind i det stringente

VI NÅR DET KENNETH,  
JEG TRØR, JEG SNART  
SKAL FØDE....



DET GÅR VIST IKKE ALLIGEVEL  
SKAT. JEG ER STADIG KUN  
SOUSCHEF I BANKEN OG DER  
STÅR SOMMERHUS I HORNS-  
HERRED PÅ LISTEN



livsløb, og for kvinderne er det inden, man bliver 30, bl.a. fordi det biologiske ur sætter grænsen ca. 15 år senere.

### Slip livet løs

Moderskabets biologiske ur er én af de få stationer på rejsen, der vitterligt er biologisk betinget. Men resten af køreplanen er lagt alt for stramt. Livet er blevet længere og mulighederne større, end tilfældet var for fx 100 år siden, men alligevel tager køreplanen på den ene side udgangspunkt i nogle regler fra en tid, der var anderledes end i dag, og på den anden side har den fået tilført endnu flere regler, som gør den endnu strammere.

I fremtiden vil vi nok møde flere krav om aldersmæssig frisættelse. De flade og anti-autoritære strukturer, der er i dag, betyder, at hvert enkelt menneske vil kræve sin ret og uafhængighed i et vist omfang, og det gælder både børn, unge og gamle; mennesker, som tidligere nærmest pr. definition var underlagt hierarkiet, som det så ud på alderstrapperne fra 17-1800-tallet. Samtidig er de fastlagte, kulturelle forventninger til bestemte aldre dog øget op gennem tiden, og vi lever pt. i en kultur, der i stigende tempo ønsker fornyelserne fornyet. Den udbredte neofili - dyrkelse af alt, der er nyt - betyder ikke bare, at ældre mennesker

hurtigt bliver forældede, men også at selv de unge hurtigt bliver forældede. Dét giver alders-angst hos unge, mens mange midaldrende og lidt ældre til gengæld kan opleve en forpustet stoppen op og en pludselig opmærksomhed på, at det er jo gået godt. Hos en del af de ældste kan man derimod - hvis man går dem på klingen - høre en undertrykt beklagelse over, at de ikke bliver brugt lige så meget, som de egentlig har viden og engagement til.

Man kunne godt ønske sig, at der ville ske en yderligere frisættelse, ikke bare af ungdommen og alderdommen, men af livsløbet og den fastlagte køreplan, som binder mennesker til at gå frem i livet og gøre bestemte ting til bestemt tid - helst meget hurtigt - og efter en stringent snor. Det ville være befriende, hvis livet kunne slippes løs, og man virkelig fik lov til at udforske, hvad der kan ske både forlæns, baglæns og sidelæns.

### Referencer

- Blaakilde, A.L. (2004). Løber tiden fra Kronos? Om kronologiserings betydning for forestillinger om alder. *Tidsskrift for kulturforskning: Alderens kulturelle konstruksjon, vol. 1*, 67-85. Novus forlag, Oslo, Norge.
- Frykman, J. og Orvar Löfgren (1979). *Den kultiverade människan*. Liber Läromedel, Lund.
- Hareven, T. (2000). *Families, History, and Social Change: Life-Course & Cross-Cultural Perspectives*. Westview Press, Perseus Press Books Group.
- Kohli, M. (1986). The World We Forgot: A Historical Review of the Life Course. I Marshall, Victor W. (Ed.) *Later Life. The Social Psychology of Aging*. Sage Publ. Pp. 271-303.